

Titel: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K25

Citation: "Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K25", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K25*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2008 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-nb29-txr-root.pdf> (tilgået 13. juli 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K25

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.
[Læs CC0-erklæringen](#)

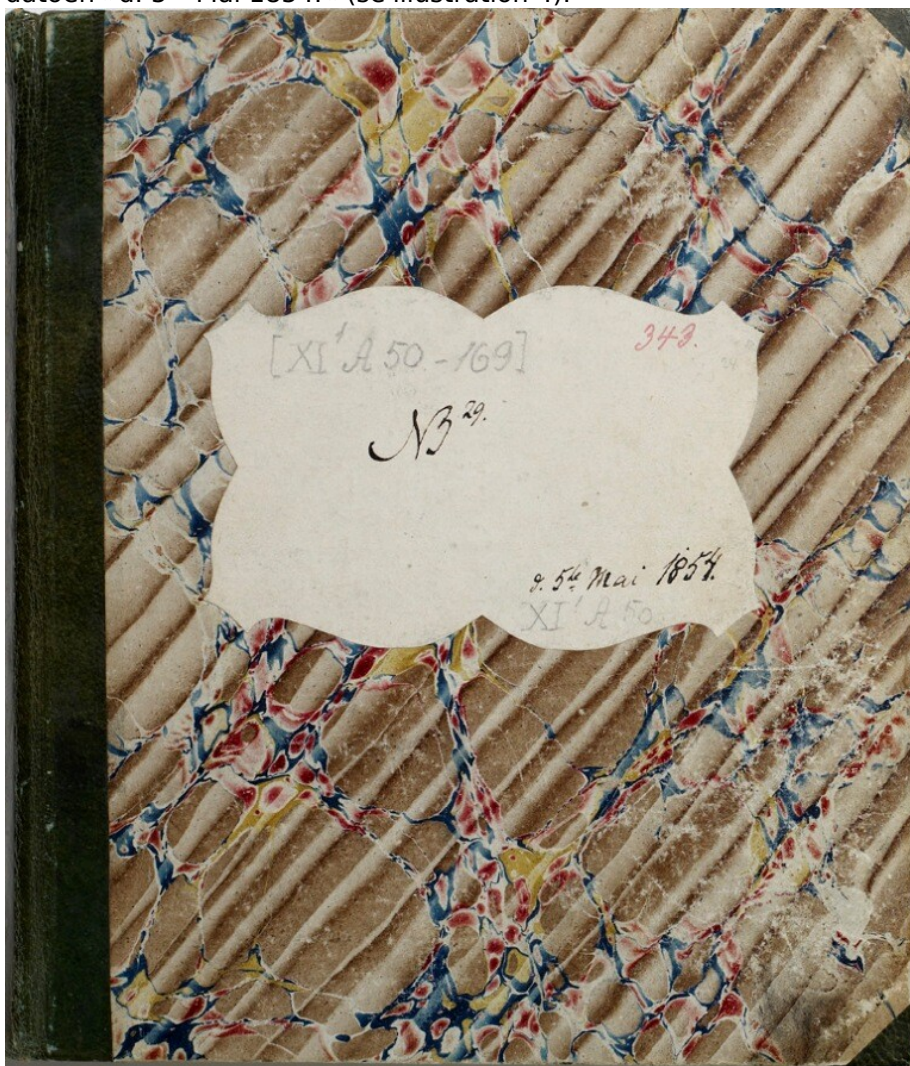
Tekstredøgørelse

1. Manuskriptbeskrivelse
2. Datering og kronologi 292
3. Indhold 293

1. Manuskriptbeskrivelse

Journalen NB29 er en indbundet protokol i kvartformat, af SK mærket »NB²⁹«. Den befinder sig i Kierkegaard Arkivet (KA) på Det Kongelige Bibliotek.

- NB29 1 Halvbind med ryg og hjørner af mørkegrønt skind og med blankt, brunligt marmoreret overtrækspapir. Tresidet marmoreret snit. Hæftet med tråd af naturfarvet hørgarn på snore af sejl garn. Bindets mål er 180 × 222 × 22 mm.* På forpermen er klæbet en rektangulær etiket med påskriften »NB²⁹« og datoen »d. 5te Mai 1854.« (se illustration 4).

4. Journalen NB29, etiket på bindets forside
Øverst til højre på etiketten har Henrik Lund med rødt blæk skrevet »343.«, journalens nummer i *L-fort*. Øverst til venstre har udgiverne af *Pap.* med blyant tilføjet optegnelsesnumrene »[XI¹ A 50-169]« og under datoen »XI¹ A 50«. På bagpermens inderside er i nederste højre hjørne, på den modsatte

led, indklæbet en trykt etiket, hvis motiv er en bog med påskriften »L. C. MÖLLER | Bogbinder & Papirhandler | Graabrödretorv N° 97.« Under etiketten er protokollens omfang »1½ Bog« og dens pris »4M« anført med blyant.*
Bogblokken består af 140 blade i 4° fordelt på 9 læg (okterner).^{*} Journalen er fra bl. 7 med blyant pagineret 1-267 på rectosiderne; bl. 140 også på versosiden (s. 268).
Lægfordeling: læg I: 14 blade (okterne, hvor de to første blade er fastklæbet på forpermen; pagineret 1-[16]), læg II-VIII: 16 blade (pagineret 17-[240]), læg IX: 14 blade (okterne, hvor de to sidste blade er fastklæbet på bagpermen; pagineret 241-268).
Papir: glat skrivepapir. Mål: 167 × 192 mm.*
Bladene er foldet på langs, således at yderspalten udgør ca. ⅓ af siden. Inderspalten rummer hovedteksten, yderspalten marginaltekst. Denne omfatter tilføjelser og anmærkninger til hovedspaltens tekst samt et enkelt indledende stikord med overskriftkarakter (NB29:8.a). Bl. 1-6 er ikke foldet. Der findes ombøjede bladhjørner (æselører) nederst på s. 35/[36], 43/[44], 145/[146] og øverst på s. 147/[148].
Bl. [1r]-[6v] er ubeskrevet.
Skriften er nygotisk med latinske indslag. Etikettens tekst er skrevet med latinsk hånd. Latinsk håndskrift benyttes desuden ved latinske og franske ordformer og citater samt undertiden som skønskrift i forbindelse med overskrifter og navnestof (se som eksempler illustration 10 og 11 i SKS 25, 299 og 353).
I optegnelsen NB29:69, s. 111, er der i overskriften tilføjet tekst, som fortsætter ud i marginalspalten.
Hovedparten af journalens overskrifter er helt eller delvis understreget. Stedvis er også enkelte ord i den løbende tekst understreget. Overskrifterne i NB29:5, 16, 34, 35, 61, 66, 77, 93 og 105 er adskilt fra teksten med en skillestreg.
Optegnelserne i journalen adskilles indbyrdes af dobbeltkors. Hvor en optegnelse indledes på en ny side, sættes der oftest et ekstra dobbeltkors øverst på siden foran optegnelsen. Til intern opdeling af NB29:72, 77, 81 og 95 anvendes to asterisker.
Der er i hele journalen en del mindre korrektioner i form af overstregninger, sletninger og tilføjelser. Undertiden indvises mindre tilføjelser mellem linjerne med kiler eller krøllede parenteser ned i hovedteksten. En sletning på 5 ord findes på s. 139 i optegnelsen NB29:81. Slettede dobbeltkors, hvor en først afsluttet optegnelse videreføres, forekommer i NB29:12, 14, 20 og 98.
Blyantrettelser forekommer enkelte steder i journalen. På s. [46] er det tilføjede »at« atter blevet slettet, på s. [168] er »s« i »Uendelighedens« blevet slettet, på s. 169 er »lige store« blevet slettet, og endelig er på s. 203 de to kommaer i »de ere meget mere, især den første,« tilføjet. Desuden er de to indvisningstegn på s. 161 skrevet med blyant.
Ud for slutningen af hver optegnelse har *Pap.*-udgiverne med blyant noteret optegnelsens nummer i *Pap.* I øverste højre hjørne af bl. [2r] har Henrik Lund skrevet nummeret »343.« med rødt blæk. Stedvis rummer journalen svage blyantmærker af Gottsched til markering af vanskelige tekststeder. I marginen ud for flere optegnelser har han sat streger i papiret med et ukendt redskab, måske kanten af en papirkniv. Stregerne synes at markere de afsnit, som Gottsched agtede at bringe i *EP.*.*

(*L-fort.* + *B-fort.* 343; *KA*, A pk. 33; *Pap.* XI 1 A 50-169)

1

2. Datering og kronologi

Journalen NB29 er ifølge etiketten på bindets forside taget i brug den 5. maj 1854. Den er afsluttet senest den 28. juni 1854, hvor journalen NB30 påbegyndes.

Af journalens 118 optegnelser er kun NB29:1 dateret.

Nogle optegnelser indeholder referencer, som muliggør en nærmere kronologisk bestemmelse. I NB29:23 skriver SK: »og nu skal vi da have en Biskop ordineret paa 2^{den} Pintsedag«; Martensen skulle ordineres den 5. juni 1854.* I NB29:31 hedder det: »nu da Martensen er blevet Biskop«, og et par linjer længere nede i optegnelsen falder bemærkningen »thi han er jo Publikums ærbødige Tjenere«, der henviser til »Biskop Martensens Hyrdebrev«, som blev bragt i *Berlingske Tidende* den 10. juni 1854.* Optegnelsen NB29:93 bærer overskriften »Berlingske Tidendes Anmeldelse af Martensens Bispe-Prædiken«. Anmeldelsen blev bragt i avisen den 21. juni 1854.*

3. Indhold

En af sine optegnelser giver SK overskriften »Billede – Modbillede« (NB29:30) og får derved angivet den kontrastteknik, han over store strækninger benytter i NB29, hvor han modstiller fortid og nutid, kristenhed og kristendom, egoitet og numerus som uforsonlige størrelser i den omfattende forfaldshistorie, som han i journalen har sat sig for at registrere. Det er historien om de eminente individers undergang og misundelsens gnidrede opkomst (NB29:44), om lidenskabens transformation til borgerlig fornuft (NB29:77) og om de oprørende sejre, som nittengryneriet har vundet over heroisme og uforfærdet eksistensen (NB29:116). Men det er også og måske ikke mindst historien om den forbrydelse, som den store historie, verdenshistorien, har begået mod kristendommen ved at indoptage den i sig og gøre den timelig, endelig, betinget:

I det nye Testamente er Sagen vendt saaledes: »slip alt dette Bag[a]tellerie, dette egoistiske Bagatellerie, hvormed Mskene i Almdl. udfylde deres Liv, Kjøbmandskab, Ægteskab, Børne-Avlen, at blive til Noget i Verden, slip det, bryd ganske dermed – og lad saa Dit Liv være indviet til at elske Gud, til at offres paa Msk-Slægten, vær Salt!« Dette er hvad vor Herre Jesus Xstus kalder Xstd. (...) Nu er Xstd. blevet lige stik det Modsatte, den er blevet den guddommelige Velsignelse over hele Endelighedens Bagatellerie og Nittengrynerie og timelige Livs-Nydelse. (NB29:92; jf. 81)

I flere optegnelser fremhæver SK kristendommens radikalitet på baggrund af jødedommen, der med sin orientering mod det jordiske liv (NB29:102) blot er en slags guddommeligt sanktioneret »Optimisme« (NB29:90; jf. 73), der i SKs optik udviser paralleller til den forståelse af kristendommen, som Grundtvig og hans tilhængere tegner sig for: »Grundtvigianerne ere nemlig ganske strikte: Jøder.« (NB29:100). Således er dåben for grundtvigianerne, hvad omskærelsen er for jøderne, og fælles er de om den »Indbildning at være Guds udvalgte Folk« (NB29:100). Principielt er grundtvigianernes forestilling om, »at man ikke kan være en ret Christen uden at være gift, item at en Børne-Flok og talrig Afkom er Guds Velsignelse« (NB29:100; jf. 118), ligeledes jødisk og falder derved ind under den kritik af »Børne-Avlen« (NB29:27, 36, 101), som er i fokus flere steder i NB29. At også præsten optræder som »Børne-Avler« og angiveligt modtager »3 Snese Æg for hvert Barn en Mutter i Menigheden avler« (NB29:79), bidrager ikke til at formilde SK, der tilslutter sig den ligefremhed, hvormed man i et af de symbolske skrifter begrunder ægteskabets udbredelse med tidens »overhaandtagende Sandselighed og Liderlighed« (NB29:3; jf. 80). Ægteskabet burde efter hans opfattelse markeres som en sørgefest, hvor præsten foreholder de kommende ægtefolk, »at det eensomme Liv behager Gud mere, er sandere for den Christne, hvis Liv jo er og skal være en Korsfæstelse«, hvorpå præsten med Paulus kunne tilføje, at det, alt andet lige, »er bedre, altsaa Gud velbehageligere, at gifte sig end at lide Brynde« (NB29:107; jf. 118).

I forbindelse med kritikken af ægteskabet fremstilles kvinden i flere optegnelser som et sanseligt og naturbundet væsen, der med sine fristelser leder manden bort fra hans mere åndelige destination (NB29:92), ja, »hun er i en Natur-Bestemmelses Magt, som yderst underfundigt bruger hende for at svække Manden« (NB29:92). Emnet får SK til nogenlunde nøgternt at genkalde sig, hvad Assessor Wilhelm bemærkede om kvinden i anden del af *Enten – Eller*, hvorimod han med helt anderledes tilslutning mindes, hvordan Johannes Forfæren dæmonisk dybsindigt i *Stadier paa Livets Vei* betegnede kvinden som »Lokkemad« (NB29:113). De misogyne spekulationer lader SK løbe ud i en religionspsykologisk betragtning, der angår kirkens hævdelse af jomfruelighedens betydning:

Qvinden har, ganske anderledes en[d] Manden, den farlige Rapport til Endeligheden (...) Og som Hustrue er hun ganske udendvidere: Endeligheden.

Deraf kommer det igjen, at Kirken har lagt mere Vægt paa Qvindens Virginitets Bevarelse end paa Mandens, hædret Nonnen mere end Munken; thi Qvinden opgiver meget mere end Manden, idet hun giver Afkald paa dette Liv og paa Ægteskabet. (NB29:92; jf. 101)

Det er dog ikke kun kvinden, der må lægge krop til SKs knubbede bemærkninger, for det polemiske felt i

NB29 er udvidet til at omslutte hele det moderne menneske, hvis magelige, hykleriske, uselvstændige, forbryderiske, barnagtige, karakterløse og selviske sider bliver skånselsløst udstillet i optegnelsernes synderegister (fx NB29:10, 13, 21, 44, 58, 64, 105 106). Samlebetegnelsen for de mange kalamiteter er »Vrøvl«, der findes i enhver på tværs af tilsyneladende markante forskelle, hvad SK illustrerer med en lille gadescene:

Du staaer og har talt med et Msk. Det var en Mand af Middelhøide, blond, i bruun Frakke – det var et Vrøvlehoved; men Du er ikke langtfra at haabe at have faaet Bugt med ham. I samme Øieblik han gaaer, kommer der en Anden: en høi, svær Mand, sortsudsig, i blaa Livkjole – det er dog vel ikke det samme Msk? Vistnok ikke; ak, men det er det samme Vrøvl. (NB29:72)

SK gør ofte brug af politi- og militærmetaforer i NB29. Genkommende er således ikke blot betegnelsen »Gavtyve« (NB29:14, 15, 24, 38, 39, 105), men der alluderes også til en »Soldat« (NB29:96) og annonceres efter en »Officiant« (NB29:106) og en »Befalingsmand« (NB29:77), ligesom det nødvendige i at »commandere« (NB29:79; jf. 84, 95) betones flere gange. Tilsvarende kaldes kristenhedens historie den »af alle Criminalhistorier frygteligste« (NB29:24), mens den afdøde biskop Mynster stemples som en »Criminal-Forbryder« (NB29:108). Den noget opdrevene retorik får visse steder følge af eder som »Satan gale mig« (NB29:14, 30) og »for Satan« (NB29:53, 76). For at tilføre teksterne yderligere dramatik mobiliseres en større deling retoriske gentagelser: »Nei, nei, nei« (NB29:7, 82), »men, men, men« (NB29:14), »Ingen, Ingen, Ingen« (NB29:16), »Alt, Alt, Alt« (NB29:19), »Alle, Alle, Alle« (NB29:23), »rædsomste, rædsomste (...) Afskyelighed, Afskyelighed« (NB29:37), »Intet, Intet, Intet« (NB29:48, 52).

Som i flere af de foregående journaler befinder især tidens talløse »Løgne-Præster« (NB29:115; jf. 117) sig i skudlinjen. SK tager sigte på den behændighed, hvormed de formår at tilpasse evangeliet en moderne tids forventninger, så alt ender i harmløs pænhed (NB29:20) eller klistrer sammen i sødladent »Slikkerie« (NB29:40), alt imens præsten selv udvikler sig til den kannibal, som SK i det niende nummer af *Øieblikket* ryster sine læsere med at udmale, men som han allerede i NB29 har gjort forstudier til. Under titlen »Menneske-Ædere« skriver han således:

Vi leve jo rigtignok i civiliserede Stater, og mener at staae uendelig høit over Canibaler – dog er det let at see, at vi forskyldte et Msk-Æderie rædsommere og mere oprørende end noget Canibalernes. »Præsten« (den protestantiske Præst) Professoren de ere Msk-Ædere, ja her er Ordet, de ere: Msk-Ædere. (NB29:51; jf. 55)

Mere udtalt end i tidligere journaler skelner SK mellem katolicisme og protestantisme og regner almindeligvis sidstnævnte for at være den mest markante fejludvikling af kristendommen (NB29:57). Trods megen respekt for Luther mener SK, at han har gjort »uberegnelig Skade derved, at han ikke blev Martyr«, men i stedet plejede »gemytlig Omgang med tilbedende Beundrere og Tilhængere (...) som troe, at blot han slaaer en Fjært saa er det en Aabenbaring« (NB29:12). Ved denne plumpe fraterniseren fik Luther ikke blot »nedsat Myntfoden paa det at være Reformator« (NB29:12; jf. 59), men i den grad miskrediteret »Askesen, Coelibatet o: s: v:« (NB29:85), at kristendommens uensartethed med verden blev katastrofalt fortonet: »Nei, Askesen og Alt hvad dertil hører er blot et Første er Betingelsen for at kunne være Sandhedsvidne.« (NB29:85). Set med SKs øjne kan Satan i alt væsenligt være »godt fornøiet med Luther« (NB29:78), for så vidt som Luther med sit korrektiv til katolicismen fik iværksat en verdslighed, der allerede i Luthers egen levetid begyndte at grassere (NB29:28). Den danske version er ikke bedre:

Den religieuse Tilstand i Danmark er saaledes, at man skulde troe, at Stifteren af den danske Religion har været en gemütlig Vertshusholder, der hjertelig har villet samle Mskene til en Vrøvle-Forening: Fryd Dig ved Livet – og nokengang Fryd Dig ved Livet, betænk, Du har en heel Evighed for Dig. (NB29:115)

Da protestantismen notorisk er »totalt Nonsens« (NB29:92), må SK flere gange spørge sig selv, om den i virkeligheden ikke er »det Mskliges Opstand mod Xstdommen«: »Vi vil, vi maae have Ro – Ro for Xstd! Saa vender vi hele Xstd. om, og saa faae vi en fad Optimisme ud af den rædsomme Pessimisme som Xstd. er i det nye Testamente.« (NB29:27; jf. 38). Heller ikke statskirkens pekuniære interesser i den enkeltes frelse går ram forbi – »godt, det koster 10rd, saa skal vi arrangere det« (NB29:14; jf. 53) – og det statskirkelige magtmisbrug følges i flere optegnelser frem mod det forrykte kulminationspunkt, hvor end ikke fritænkeren kan blive fritaget for et forhold til kristendommen: »En Fritænker, der saa høit og lydt som mulig erklærer Christendommen for Løgn: det hjælper ham slet ikke, han skal alligevel, siger Staten, gjælde for en Christen; her hjælper ingen kjere Moder han er sku Christen« (NB29:30). Det reelle alternativ er det radikaleste tænkelige og kommer overvældende til udtryk, når SK erklærer, at Det Nye Testamente »hviler i, at der er Strid, paa Liv og Død, mellem Gud og Msk.« (NB29:52; jf. 107), hvorfor kristendommen for en mere human betragtning bliver »den største af alle Rædsler; ingen Rædsel hverken i Jødedom eller Hedenskab er som den« (NB29:79). Det spørgsmål, som SK stiller om den kristnes abnormt udviklede »Egoitet«, er derfor retorisk:

Gjør Xstd. mig ikke til en uhyre Egoist, eller udvikler den ikke ganske abnormt min Egoitet, idet [den] forfærdende et Msk. ved den største Rædsel bringer ham til at bekymre sig ene og alene om sin Frelse,

aldeles hensynsløs til alle Andres mulige Svagthed, Ufuldkommenhed? (NB29:99; jf. 104)

Optegnelser af denne art giver SK de bedste forudsætninger for at interessere sig for den tyske filosof Arthur Schopenhauer, hvis skrifter – *Ueber die Grundlage der Moral* i *Die beiden Grundprobleme der Ethik, behandelt in zwei akademischen Preisschriften* (ktl. 772), *Parerga und Paralipomena* (ktl. 774-775), men først og fremmest *Die Welt als Wille und Vorstellung* (ktl. 773-773a) – han kommenterer nogenlunde midtvejs i NB29. »Forunderligt nok jeg hedder: S. A. Vi forholde os nok ogsaa omvendt,« noterer SK, der for at få sin omvendthed frem i forhold til Arthur Schopenhauer må nøjes med begyndelsesbogstaverne fra Søren Aabye. Schopenhauer er en »betydelig Forfatter«, erklærer SK, »og det har forbauset mig, at finde, trods en total Uenighed, en Forf. der berører mig saa meget« (NB29:95). Skønt Schopenhauer er nogenlunde lige så antihegelsk, antihistorisk og antiuniversitær som SK, lægger journalen også ryg og sider til adskillige dissenser og indsigelser, der dels angår den tyske tænkers lidelsesbegreb og den dermed forbundne forestilling om at skulle »mortificere Livs-Lysten« (NB29:95), dels vedrører den problemfyldte omstændighed, at Schopenhauer ikke efterlever sin egen etiske anskuelse: »S. er ingen Charakter ingen ethisk Charakter, ikke en græsk Philosoph i Charakter, endnu mindre en christelig Politie-Officiant« (NB29:95). SK bifalder fuldstændigt Schopenhauers kritik af den omsiggribende »Professor-Nederdrægtighed« (NB29:95), men kan hverken forsone sig med det faktum, at Schopenhauer ikke desto mindre selv angler efter anerkendelse, eller forlige sig med den indiske flegma, hvormed Schopenhauer holder sig virkeligheden tre skridt fra livet:

Hvorledes lever S. Han lever tilbagetrukket, og udsender saa engang imellem en Torden af Grovheder – som ignoreres. Ja, see der har vi det.

Nei, grib Sagen anderledes an. Gaae til Berlin, forlæg disse Slyngler Scenen til Gaden, hold ud at blive det meest kjendte Msk. af alle, kjendt af Enhver. (...) Det har jeg, vistnok paa et mindre Terrain, praktiseret her i Kiøbenhavn (...). Men saaledes er A.S. slet ikke, i denne Henseende ligner han slet ikke S.A. Han er dog en tydsk Tænker, forhippet paa Anerkjendelse. (NB29:95)

Trods den tvetydighed, der gør sig gældende i Schopenhauers kritik af professorfilosofien, er bekendtskabet tydeligvis inspirerende for SK (NB29:62, 63, 91), der da heller ikke tøver med at anbefale ham til fremtidige teologistuderende, som i en vrøvlets epoke opfordres til dagligt at indtage en »liden Dosis af S^s Ethik for at bevare sig mod at inficereres af dette Vrøvl« (NB29:114).

Det indirekte selvportræt, som man aner i SKs kommentarer til Schopenhauer, genfinder man i andre optegnelser, der har klart selvbiografisk karakter, skønt de undertiden er affattet i tredje person – som når læseren fx indbydes til at tænke sig en mand, der med enestående »Virtuositet for Intrigue«, »List« og »Underfundighed« systematisk stiler mod sit eget martyrium (NB29:96; jf. 76, 86, 65). Almindeligvis lades læseren dog ikke i tvivl, hverken om portrættet eller den portrætterende, så meget mindre som SK ikke ændrer på sit selvbiografiske perspektiv fra journal til journal, men nok tilføjer det større turbulens og en mere udtalt transcendens i form af forestillinger om den belønning, der i himlen venter ham for at have udstået de jordiske trængsler i »Kjøbstaden« (NB29:76; jf. 84, 87). I flere satiriske profetier skildrer SK, hvorledes han efter sin død vil blive *gefundenes Fressen* for docenter og professorer, der vil »bemægtige sig det intellectuelle Udbytte« af hans liv (NB29:82) og forstå at »gjøre« ham »i Profit« (NB29:87). Ja, selv sine fremtidige biografers tvivlsomme motiver har SK gennemskuet: »Og et Par Digtere ville bemægtige sig mit Livs Anstrengelse, og deri finde Motiv til Digter-Skildring; og da Digterne i vor Tid forstaae at passe paa Profiten, ville de altsaa have Profit deraf« (NB29:82). I en »novellistisk« optegnelse udmaler SK, hvordan en landsbypræst, der efter en samtale med SK om kristendommen har indset, at den slet ikke findes længere, knap nok er vendt tilbage til præstegården, før han bliver overtalt af sin søde Sophie til at lade grillerne fare, idet hverken kirke eller præstegård eller præstekone giver megen mening uden kristendom. Præsten lader sig besnakke, men sin samtale med SK kan han ikke glemme:

(...) det er dog i Grunden et mærkeligt Msk. den Mag. Kierkegaard; jeg talte med ham igaar, meget længe, jeg troer et Par Timer. Og han gjorde det aldeles indlysende for mig, at Xstd. i Grunden slet ikke er til. Ja det er et mærkeligt Msk. (NB29:112)